

Projekt roczny 2014/2015:

"Cesarze, Biskupi, Książęta - Dolna Saksonia w średniowieczu"

/materiały dydaktyczne/

Celina Łozowska, Natalia Pytlik

LÜNEBURG

Historia miasta (NP)

Lüneburg to miasto położone w północnych Niemczech nad rzeką Ilmenau. Nazwa miasta pochodzi od słowa „Luna”, tj. księżyc. Od końca średniowiecza Lüneburg łączono z Luną-boginią księżycy. Jego historia sięga VII wieku n.e. kiedy to tereny obecnego miasta zamieszkiwało należące do Słowian połabskich plemię Drzewian. W zapiskach historycznych pierwsza wzmianka o mieście pojawia się w połowie X wieku. Dzieje miasta są ściśle związane z solą. Według legendy sól odkryto tu ponad 1000 lat temu, przez myśliwego. Wydobywanie tego minerału było główną siłą napędową rozwoju i wzrostu znaczenia miasta w regionie. Pomimo tego Lüneburg był zależny od na północ leżącego Bardowicku, który był starszym i ważnym ośrodkiem handlu ze Słowianami. W końcu wieku XII powstało księstwo Brunszwiku-Lüneburga na bazie pierwszego państwa saskiego istniejącego na obszarze obecnej Dolnej Saksonii, które uległo podziałowi po śmierci jego ostatniego władcy Henryka Lwa. Henryk Lew jako książę saski został zdetronizowany przez cesarza w 1180 roku, jednak zachował wiele terytoriów w Dolnej Saksonii, które odziedziczyły po nim jego dzieci jako książęta Brunszwiku-Lüneburga. Pierwszym księciem Brunszwiku-Lüneburga był Otton I, który panował od roku 1235. Po śmierci Ottona w 1252 władzę nad księstwem wspólnie sprawowali jego synowie - Albert I i Jan. Po 1267 roku obaj bracia zdecydowali się podzielić

księstwo między siebie. Pierwsza część z centrum w Lüneburgu przypadła Janowi, a druga z centrum w Wolfenbüttel Albertowi (ta druga część wkrótce podzieliła się na znaczną ilość drobnych państweczek). Obie części rządzone były przez członków rodu Welfów, którzy utrzymywali ze sobą bliskie stosunki. Ośrodki władzy przesunęły się stopniowo z Brunshwiku i Lüneburga do Celle i Wolfenbüttel. Przy otoczonym charakterystyczną ceglana zabudową głównym rynku miasta znajduje się wzniesiony w XIII wieku i przebudowany kilka stuleci później w stylu renesansowym zabytkowy ratusz. Uchodzi on obecnie za jeden z największych i najpiękniejszych tego typu budowli w całych północnych Niemczech. W XV i XVI w. miasto zyskuje coraz większą niezależność i dołącza do Związku Hanzeatyckiego. Po przyłączeniu Lüneburga do Hanzy miasto szybko stało się obok Visby i Lubeki jednym z najważniejszych i najbogatszych miast związku. Ok. 1500 r. handel solą, niegdyś tak ważny dla miasta, zaczyna słabnąć. Brak innych możliwości rozwoju gospodarki znacząco osłabił jego pozycję. Po 1600 r. rozpadł się Związek Hanzeatycki co dodatkowo wpłynęło na upadającą pozycję miasta. Dopiero w XIX w. Lüneburg zaczął się podnosić z politycznego i gospodarczego zastoju. W 1810 r. Lüneburg został zaanektowany przez Francję i od tego momentu rozpoczyna się okres francuski. W marcu wybuchło powstanie, a po klęsce Francji w wojnie z Rosją w 1813 r. mieszkańcy Lüneburga wypędzili francuskich urzędników z miasta. W 1820 r. wybudowano uzdrowisko solankowe, a w 1847 r. miasto podłączono do rozwijającej się sieci kolejowej. W 1894 r. została wybudowana synagoga. Mieszkańcy pochodzenia żydowskiego brali czynny udział w rozwoju gospodarczo-kulturalnym miasta. Gdy Hitler doszedł do władzy ludność tą wygnano z miasta, wywieziono do obozów koncentracyjnych lub zamordowano. Pod koniec XIX w. Lüneburg stał się miastem garnizonowym. Był nim do lat 90. XX w. 23 maja 1945 r. Reichsführer-SS Heinrich Himmler w obozie brytyjskim w Lüneburgu popełnił samobójstwo przez rozgryzienie tabletki z cyjankiem. Pierwszy proces norymberski przeciwko zbrodniarzom wojennym odbył się 17 września 1945 w Lüneburgu. Miasto jest jednym z nielicznych miast niemieckich, które przetrwały II wojnę światową bez większych zniszczeń. Dawne koszary wojskowe zaadaptowano na nowy uniwersytet Leuphana Universität Lüneburg. . Od końca 2007r. Lüneburg ponownie ma tytuł hanzeatyckiego miasta. W późnym średniowieczu i na początku wieków nowożytnych Lüneburg miał ok. 14 tys. mieszkańców. W połowie XVIII w. liczba ludności spadła do 9 400. Z początkiem industrializacji w XIX w. wzrosła liczba mieszkańców. W 2003 r. w Lüneburgu mieszkało ponad 70 000 ludzi. Ważne zabytki Lüneurga to m. in. wzniesiony w XIV wieku gotycki Kościół św. Michała, XVI wieczna ratuszowa apteka, gotycki Kościół św. Jana, Północnoniemieckie Muzeum Browarnictwa,

założony w XII wieku Klasztor Benedyktynów Lüne, Niemieckie Muzeum Soli oraz Park Zdrojowy. Jednym z symboli miasta jest znajdujący się w dawnym porcie na Ilmenau Stary Żuraw.

Urbanistyka miasta (CL)

Lüneburg jest jednym z tych miast, które okres II wojny światowej przetrwało bez większych zniszczeń. Dzięki temu zachował się tu, w praktycznie niezmienionym stanie, średniowieczny układ urbanistyczny. Podobnie jak większość miast hanzeatyckich charakterystyczną cechą planu było połączenie równoległymi ulicami centrum miasta z portami nad rzeką Ilmenau, będącą lewym dopływem Łaby. Przy nich usadowili się kupcy lubeccy, uprawiający handel dalekosiężny. W czasach średniowiecznych fortyfikacji, do miasta prowadziło sześć wież działających jako bramy; Altenbrücker Tor, Bardowicker Tor, Rote Tor, Sülztor, Lünertor i Neue Tor. Lüneburg przejął lubeckie prawa miejskie, a w sieci ulic zastosował charakterystyczny „grzebieniowy” układ dróg. Jednym z głównych miejsc toczącego się życia w mieście był tzw. kwadrat Am Sande, piaszczysty, niczym nieutwardzony plac, wykorzystywany przez kupców jako miejsce wymiany handlowej. Podobnie jak w Lubece rynek otaczały liczne kramy rzemieślników i ciasna zabudowa domków budniczych (kupieckich), na pierwszym piętrze zamieszkałych. Nieopodal wzniesiono okazały kościół chrzcielny pw. św. Jana. Pierwsze wzmianki o świątyni pochodzą z 1174 roku. Gotycką budowlę zaczęto wznosić w roku 1280. Lekko przekrzywiona wieża (o wys. 100 m) jest obecnie najwyższą wśród wież na terenie Dolnej Saksonii. Drugim ważnym placem Lüneburga był Marktplatz z usytuowanym przy nim ratuszem. Budynek powstawać zaczął w pierwszej połowie XIII wieku, jednak był przez lata sukcesywnie przekształcany a w obecnej formie składa się już z kilku obiektów dobudowanych w różnych epokach. Zachowaną średniowieczną część budynku stanowią sukienice, w których dziś mieści się skarbiec miasta. W bezpośrednim sąsiedztwie ratusza znajdował się klasztor franciszkanów, założony w roku 1229. Stojący w południowej części kościół gotycki został zastąpiony w latach 1576-81 przez nowy budynek, który w 1818 z powodu złego stanu musiał ulec zburzeniu. Obecnie mieści się w tym miejscu biblioteka radnych miejskich, która zachowała tylko małą część dawnych budynków klasztornych. W niedalekiej odległości od placu znajduje się również najmłodsza i najmniejsza (pomimo 93 metrowej wieży) ze świątyń Lüneburga kościół św. Mikołaja. Budowę rozpoczęto w 1407 roku. Miało to być miejsce przeznaczone dla prostego ludu, głównie żeglarzy i bednarzy. Kolejnym obiektem sakralnym jest dawny kościół klasztorny pw. św. Michała. Klasztor Benedyktynów powstał w 956 na Kalkberg, jednak po

zniszczeniu zamku książęcego, w 1371 r., świątynię przeniesiono. Na północ od kościoła znajdują się ruiny byłego klasztoru. Historyczną częścią Lüneburga była tzw. Saline (główne i najstarsze miejsce wydobycia soli w mieście) z kościołem św. Lamberta. Kościół zaczął być wznoszony w 1269 roku. Mimo swojej wielkości budowla przez długi czas posiadała jedynie status kaplicy. Dopiero w okresie reformacji, w roku 1530 w kościele zaczął obowiązywać kult protestancki. Rosnące wydobycie soli spowodowało jednak, że zabudowa tej części miasta zaczęła osiadać w gruncie i tracić stabilność. Doprowadziło to do konieczności wyburzenia całej dzielnicy. W pobliżu dawnej Bramy Solnej i zburzonego kościoła tureckiego znajdował się Szpital Świętego Ducha, którego początki sięgają schyłku XIII wieku. Rozciągnięty na długość budynek szpitala powstał we wczesnych latach XIV w., a w 1586 i 1724 poddawany był renowacji i rozbudowie. Dawna kaplica szpitalna została w 1867 wyburzona i zastąpiona budynkiem szkolnym. Do dziś część budynku służy jako dom spokojnej starości. W dawnym księstwie Lüneburg znajdowało się sześć klasztorów żeńskich. Klasztor Walsrode jest najstarszym (wybudowany przed 986 rokiem), następne były Ebstorf (ok. 1160), Lüne (ok. 1172 r.), Wienhausen (ok. 1225 r.), Medingen (ok. 1228 r.) i Isenhagen (1243 r.). Walsrode, Ebstorf i Lüne były klasztorami benedyktyńskimi, Medingen, Wienhausen i Isenhagen należały do zakonu cystersów. Gospodarczą podstawą działalności zakonów było posiadanie ziemi, dziesięcina, renty i części własności lüneburskiej kopalni soli, pochodzące z posagów zakonnice. Klasztory żeńskie oprócz Walsrode, posiadały w Lüneburgu swoje miejskie oddziały. Najbliżej centrum miasta założono klasztor benedyktynek Lüne. Klasztor został ufundowany w 1172 przez Hildeswidis von Markboldestorp. Dokument założycielski został wystawiony przez Hugona von Verden biskupa z Verden. Z tego dokumentu nie wynikało jednak, jaką regułę przyjął klasztor. Dopiero w jednym z dokumentów z 1272 wymieniony jest na liście klasztorów benedyktynek a udokumentowanie pełnego przyjęcia reguły benedyktyńskiej nastąpiło dopiero w połowie XIV wieku. Wznoszenie kościoła rozpoczęto w 1373 r. Już w roku 1380 całe założenie uległo pożarowi. W czasach reformacji próbowano podporządkować klasztor nowym regułom. Jednak opór benedyktynek doprowadził w efekcie do zachowania dużej odrębności i samodzielności. Dopiero ostatecznie w 1711 na polecenie Jerzego I klasztor został przekształcony w ewangelicką kolegiatę. W roku 1937 klasztory lüneburskie zostały podporządkowane hanowerskiej izbie klasztornej, pozostały jednak samodzielnymi komórkami prawa publicznego. Struktura przestrzenna i plan Lüneburga, stanowią (podobnie jak mogliśmy zaobserwować w innych miastach hanzeatyckich) przykład przemyślanej koncepcji urbanistycznej, uwzględniającej zarówno zadanie funkcjonalne i stosunki

społeczne, jak i szczególne cechy środowiska przyrodniczego, w obliczu jakich stanęli budowniczy miasta.

Oprac. na podstawie:

W. Ostrowski, Wprowadzenie do historii budowy miast. Ludzie i przyroda, Warszawa 1996.

<http://www.eurob.org/index.php/Budowle+na+szlaku+EuRoB;114/5> [dostęp: 03.04.2015]

<http://www.lueneburgerleben.de/de/lueneburg/geschichtelueneburg.html> [dostęp:03.04.2015]